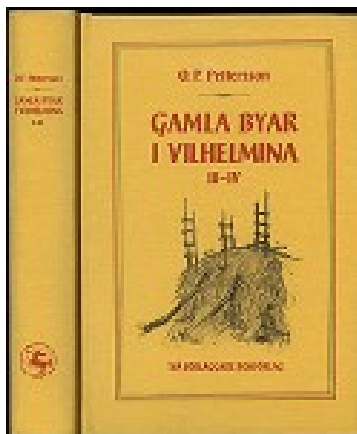

TJOCKA SLÄKTEN

Medlemsblad för Lappmarkens släkt- och bygdeforskare
Nummer 3 - År 2011

Redaktörens rader

Då har sommaren övergått till höst och det är åter dags för ett nytt nummer av Tjocka släkten. Den här gången gör vi bland annat ett besök på hembygdsgården i Umnäs, bekantar oss med "vittra", tar oss an några frågor vi fått från Norge samt berättar lite om sommarens kulturevenemang i Vilhelmina.

Undertecknad vill även passa på att ge ett tips ifall ni söker äldre litteratur. Det är nämligen inte ovanligt att jag får frågan om var man kan köpa gamla böcker som exempelvis O. P. Petterssons *Gamla byar i Vilhelmina* och Sune Jonssons *Bilder från den stora flyttningen*. En utmärkt sida att söka böcker på är www.antikvariat.net, där flera antikvariat i Norden gått samman i en gemensam webbplats. När jag helt nyligen gjorde en sökning på titeln *Gamla byar i Vilhelmina* fick jag exempelvis 8 träffar och av Sunes Jonssons bok fanns det 7 exemplar till salu. Så, bästa medlemmar, ge er ut på lite boksurfing i cyberrymden så kan ni säkert att göra riktigt fina fynd. Ha en **Go tur**, som de säger i Norge!

Laila Eliasson

Föreningsnytt

Sommaren 2011

Öppet hus i Tingshuset

I samband med de traditionsenliga hembygdsdagarna höll Lappmarkens släkt- och bygdeforskare Öppet hus i forskarstugan i Tingshuset. Från torsdag 7 juli till tisdag 12 juli var medlemmar i föreningen engagerade med att ta emot besökare från när och fjärran. Vi sålde lotter och bjöd på fika med hembakat bröd. Totalt kom ett hundratal besökare, vilket dock var lite färre än förra sommaren. Men å andra sidan fick vi mer tid med varje besökare och vi hann hjälpa till med avancerad släktforskning.

Det är alltid lika trevligt när det kommer besökare med rötter i Vilhelmina. Olika dialekter visar att flyttlassen ibland gått långt från våra nordliga bygder. Det behöver dock inte alltid vara släkt man söker. Många vill också se platser och byggnader som de själva har minnen ifrån, eller som de hört berättas om av föräldrar och äldre syskon. Då är fotoarkivet en stor tillgång!

Ett improviserat Dalasjömöte blev det när Lisbet Danielsson med dotter Ulla Danielsson av en slump kom samtidigt som Sven Åke Johansson med dotter Anna Nilsson. Lyckat var också att föreningens Ulla Almroth från Dalasjö fanns i forskarstugan denna dag. Det stora bokverket *Vår hembygd, Dorotea – Vilhelmina – Åsele 2006* med bilder på fastigheterna blev ett sätt att påminna varandra om nuvarande och tidigare bosättare i byn.

Dalasjöbor i föreningens forskarstuga juli 2011.

Foto: Carina Strömberg

Hösten 2011

Torsdagen den 25 augusti kl 18.00 startade höstens verksamhet med surströmming i Malgomajskolan i Laxbäcken. Arrangemanget ingår i Årets berättarkommun och ordnades tillsammans med Bernhard Nordhsällskapet och Studieförbundet. Bo Johansson berättade om f.d. lantmannaskolan, åren 1939 – 1965. Läs mer om detta på annan plats i Tjocka släkten!

Onsdag 5 – torsdag 6 oktober ordnar vi en arkivresa till Umeå med besök på föreningsarkivet, forskningsarkivet och DAUM (dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå). Läs mer om resan på annan plats i Tjocka släkten!

Lördagen den 8 oktober är det hösthelg i Vilhelmina med många arrangemang. Släkt- och bygdeforskarna har öppett hus i forskarstugan i Tingshuset.

Torsdag den 20 oktober blir det en berättarkväll i Saxnäs med medverkan av Staffan Lundmark från DAUM. Vi hade en liknande kväll i Henriksfjäll i våras, och nu är det alltså Kultsjödalens tur att få höra inspelade röster från gångna tider.

Lördagen den 12 november firas Arkivens dag i hela norden, även här i Vilhelmina. Vi ordnar besök på något av våra lokala arkiv.

Den 26 november – 2 december är det samisk kulturvecka i Vilhelmina.

Närmare jul blir det en grötkväll som avslutning på höstens aktiviteter.

Tjocka släkten kommer ut med sista numret för 2011 i slutet av november/början av december. Hör av er till redaktören om ni vill att vi ska skriva om något speciellt, det är inte säkert att vi klarar det men vi kan försöka! Och sänd gärna in egna bidrag, alla har säkert egna minnen och upplevelser som kan förmedlas till våra läsare.

Jubileumsarrangemang: Arkivens dolda skatter – sök svaren i originalen

Arkivresa till Umeå

Sveriges Släktforskarförbund fyller 25 år och Lappmarkens släkt- och bygdeforskare fyller 20 år!

För att fira detta ordnar Lappmarkens släkt- och bygdeforskare en jubileumsresa till arkiven i Umeå vecka 40, oktober 2011. Vårens resa till landsarkivet i Härnösand blev en succé och nu vänder vi oss till de arkivinstitutioner som finns i vår residensstad Umeå.

Program

På programmet står guidade turer bland arkivhandlingar i original och inspelningar med äldre profiler i lappmarken. Vi avsätter naturligtvis också tid för egen forskning.

Arkivinstitutioner

Vi besöker Forskningsarkivet på Umeå universitet, Dialekt- ortnamns- och folkminnesarkivet SOFI/DAUM och Folkrörelsearkivet i Västerbotten.

Resa

Det blir gemensam resa med hyrd buss. Avresa kl 07.30 onsdag den 5 oktober från Vilhelmina, hemresa efter lunch torsdag den 6 oktober. Om intresse finns kan medlemmar ansluta i Åsele ca 08.30. Medlemmar som bor på annan ort har också möjlighet att ansluta i Umeå.

Övernattning

Övernattning på Hotell Gamla Fängelset i Umeå, kostnad 430 kr inklusive frukost, lakan, handduk och städning

Kostnader

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare betalar resan och avgifter för guidning, totalt ca 4 500 kr. Varje deltagare står för sina egna kostnader för mat och övernattning.

Upplysningar och anmälan

Mer information får du om du kontaktar mig, Carina Strömberg, 0940/201 23 eller 070/648 25 17,

e-post ordf.lsbef@vilhelmina.com Jag tar även emot din anmälan. För bokning av guidning, övernattning m.m. vill vi ha din anmälan senast den 28 september 2011.

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare i samarbete med Sveriges Släktforskarförbund

Hembygdsgårdar

Av Carina Strömberg

Jag blir alltid lika glad när jag ser en skylt som visar vägen till en hembygdsgård. Öppna hembygdsgårdar och hembygds museer hör sommaren till och jag avbryter gärna min resa för ett besök. Där finns oftast engagerade bybor med kaffe och gott bröd och ibland en liten loppis. Den by är lyckligt lottad som har entusiastiska hembygdsforskare, som under åren samlat föremål och dokument från byns historia. Vi ser nu den sista generationen som är uppväxt i en levande by med barnrika familjer och många djur.

Ett av sommarens besök gjordes på hembygds museet i Umnäs. Hembygdsföreningen Gratian har ställt i ordning ett museum på övervåningen i en av den nedlagda skolans byggnader. Skolan och skolhemmet var i drift åren 1934–1956. Här finns en komplett skolsal, föremålsamlingar, ett litet rum för släktforskning och mängder av dokumentation av olika företeelser och människoöden i trakten.

Så här kunde man få bo om man hade långt till skolan.

Foto Carina Strömberg

Ett litet rum är inrett med två små sängar för att ge en föreställning om hur det kunde vara att som barn bo på skolhemmet långt hemifrån.

Nybygget Hällnäs. Modell gjord av Gustaf Andersson, som själv växt upp på gården.

Foto Carina Strömberg

En fin modell av nybygget Hällnäs ger en verklighetskänsla av hur en gård med alla byggnader för olika ändamål kunde se ut. I år har föreningen ställt i ordning en liten temautställning med fotoutställning av brudpar och en vacker brudklänning.

Brudklänning och foton av brudpar.

Foto Carina Strömberg

Kulturveckan i Vilhelmina

Av Laila Eliasson

För fjärde året i rad anordnades en Kulturvecka i Vilhelmina i början av juli, med avslutning under hembygdssöndagen. Invigningen skedde måndagen den 4 juli med klockringning i Vilhelmina kyrka, stafettkulning tre personer, Laila Eliasson, Carolina Lif och Doris Risfjell turades om att kula i närheten av Folkets Hus utescen).

*På Ljugarbänken: Inez Abrahamzon, Rolf Lidqvist, Ingvar Näslund och Ewa Hed. Musiken stod Anders Hedén för.
Foto: AnnCathrine Eriksson*

Därefter tog kvällens stora evenemang vid, en Ljugarkväll, där fyra personer skulle tävla om att dra den bästa skrönan. Vilhelmina har utsetts till Årets berättarkommun av Skellefteå berättarfestival och tävlingen var ett sätt att lyfta fram det muntliga berättandet här i kommunen. De tävlande var Ewa Hed, Rolf Lidqvist, Ingvar Näslund och Inez Abrahamzon, vilka alla gjorde en storartad insats och under-

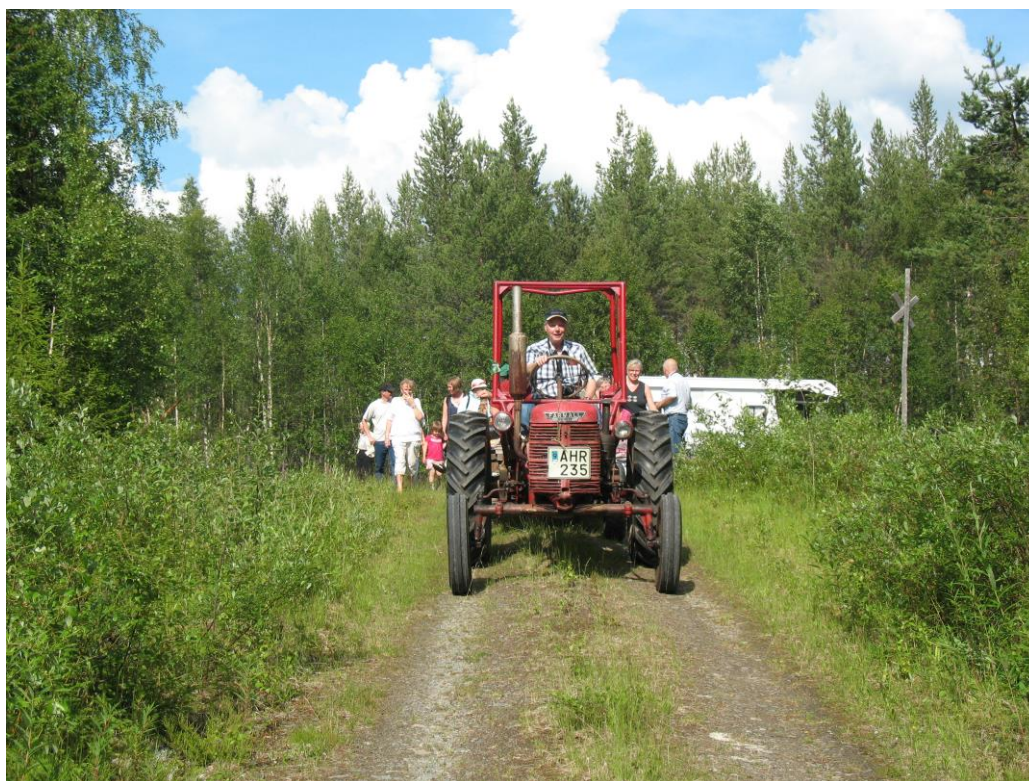
höll publiken under en dryg timme. En enig jury korade till slut Rolf Lidqvist som vinnare av tävlingen. Mellan skrönorna framfördes många underfundiga visor av den duktige trubaduren Anders Hedén från Hackås, Jämtland.

Lieslåtter vid museet. Kursledaren Elgon Eliasson på den högra bilden

Foto: Laila Eliasson

Bland övriga händelser och evenemang under Kulturveckan kan nämnas Sommarkväll med kulturkryss på Lilla Hotellet, Bokfrukost på biblioteket, Naturvandring längs Volgsjöns strand, föredragsserien Berättelser från museihyllorna, Musik- och berättarcafèer vid Folkets Hus, Samisk kulturkväll på Risfjellsgården på Malgonäset, Författarbesök av Lilian O. Montmar (vilken inkluderade en utflykt till Mötingselberg), Workshop i lieslåtter-, salvakokning- och luffarslöjd, samiska aktiviteter på Kyrkberget och mycket, mycket mera!

Utflykt till Mötingselberg med författarinnan Lilian O. Montmar. På plats hade man ordnat förträfflig färdtjänst i form av traktor med flak: Foto: Laila Eliasson

Väldigt uppskattade var bussresorna till fjällvärlden där bland annat en av dem gick i Bernhard Nordhs fotspår. Om den resan berättar vår ordförande Carina Strömberg i en separat artikel i detta nummer.

Traditionsenligt genomfördes också en Spelmansstämma under både hembygdslördagen- och söndagen.

Släkt- och bygdeforskarföreningens bidrag under en del av Kulturveckan var att hålla Öppet hus i Tingshuset, vilket uppskattades av många

Släktforscardagarna 2011 i Norrköping

Av Carina Strömberg

De årliga släktforscardagarna hölls i år i Norrköping, 26 – 28 augusti. Landshövdingen i Östergötlands län Elisabeth Nilsson invigningstalade och kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth talade över ämnet *Ideella verksamheters betydelse för bevarandet av kulturarvet*.

Det som lockar en stor intresserad allmänhet är de utställningar och seminarier som hålls under lördagen och söndagen. Mängder av släkt- och hembygdsföreningar, arkiv och företag i släktforskarbranschen hade montrar där man kunde få råd och tips, teckna abonnemang och handla böcker, cd-skivor och annat material för sin forskning. Man kunde dessutom välja bland sammanlagt 21 seminarier, alla med högintressant innehåll. Många släktforskarföreningar hade ordnat bussresor och sammanlagt kom över 4 000 besökare till Norrköping och Louis de Geer konsert & kongresshallar.

*Family Search och Riksarkivet SVAR hade montrarna intill varandra.
Foto: Carina Strömberg.*

Förutom Släktforskarförbundets årsstämma på lördagens eftermiddag hölls också olika sammankomster för föreningarnas ordförande, studieledare och redaktörer under fredagen.

Totalt är 167 släktforskarföreningar runt om i landet anslutna till Sveriges Släktforskarförbund. På årsstämman avhandlades förbundets ekonomi, som glädjande nog har återhämtat sig efter några års svacka. Försäljningen av Sveriges dödbok 1901 – 2009 har gått över förväntan och i hög utsträckning bidragit till det goda resultatet. Sju motioner hade inlämnats och behandlades av stämman. Barbro Stålheim omvaldes som förbundets ordförande. Läs mer om stämman och andra aktuella släktforskarfrågor på www.genealogi.se

Resa i Bernhard Nordhs fotspår

Av Carina Strömberg

Ett mycket lyckat arrangemang under sommaren har varit de bussresor som anordnats av Vilhelmina kommun och Bernhard Nordh-sällskapet. Den ena resan gick i Bernhard Nordhs fotspår till Marsliden, den andra resan gick via Saxnäs och Fatmomakke till Klimpfjäll och Norgefarargården.

En fin onsdag följde jag med bussresan till Marsliden. Bernhard Nordhsällskapets ordförande Torsten Gavelin var guide och berättade på resan upp om Nordhs liv och författarskap.

Kaffe i fjäll- och skrivargården. Foto: Carina Strömberg.

Väl framme i Marsliden fick vi fika i fjäll- och skrivargården hos Gunilla Söder. Hon berättade om gårdens historia och läste också ett dramatiskt och spännande avsnitt ur boken *I Marsfjällets skugga*.

Avsnittet handlade om när familjen Pålsson i mitten av 1850-talet vandrade till fots från Fjällboberg till sitt nyinköpta nybygge Marsliden.

Eftersom de bar med sig allt sitt bohag fick föräldrarna Lars och Britta gå fram och tillbaka flera omgångar och lämna barnen, korna och fåren medan de gick sina vändor. De lämnade också bössan, men med stränga förhållningsorder att ingen fick röra den. När en blodtörstig järv kom hotande nära tog den äldste sonen Paul mod till sig och använde bössan mot järven. Därmed avväjdes hotet mot både barn och djur. Han var mäkta nervös att fadern skulle vara arg för att han använt bössan, men rädslan gick snabbt över då fadern visade sin stolthet över sin modige och handlingskraftige son.

Vi blev mäktat förvånade då Mårten Larsson (sonsonsson till Paul) kom in och visade oss bössan!

Efter den intressanta stunden i skrivargården gick vi till ljudet av Gunhilds trummor mot Lars Pålssons stuga. Eftersom vi var en stor grupp delade vi upp oss så att vi växelvis kunde följa med på de olika visningarna. Vi fick följa med Mårten på Isaks fiskeväg ner till Marssjön och också besöka Isaks gammstuga som nu gjorts i ordning till ett museum. Lillemor Larsson berättade om Marsliden och Bernhard Nordh. Siv Larsson guidade i Lars Pålssons stuga, där man får en upplevelse av hur de första nybyggarna hade det i sitt strävsamma liv.

Mårten Larsson med bössan som Paul sköt järven med. Foto: Carina Strömberg

Lillemor Larsson i Isaks gammstuga, nu Bernhard Nordh-museum. Foto: Carina Strömberg

Resan avslutades med att bussen tog oss till Saxnäs där det serverades lunch i Fjällgården och de som önskade fick också besöka Ricklundsgården. Förhoppningsvis kan resorna fortsätta även nästa år så att både villhelminabor och tillresande kan få vara med på dessa välordnade och intressanta resor.

Siv Larsson i Pålssons stuga Foto: Carina Strömberg

Fakta om Lars Pålsson

Lars Pålsson föddes 1819 och dog 1884, hustrun Brita Svensdotter föddes 1822 och dog 1904. De fick tio barn, varav Paul (Paulus) var äldste sonen, född 1848. Pauls hustru hette Marta Jonsdotter, född 1841. Paul och Marta fick fyra barn, deras söner var Isak född 1871 och Konrad född 1880.

Isaks son Lennart gifte sig med Konrads dotter Betty och de fick två söner Lasse och Mårten. Lillemor Larsson är Mårtens hustru och Siv Larsson är änka efter Mårtens bror Lasse.

En fråga om samer

Ingebjørg Nicolaisen i Kongsberg, Norge, skickade några frågor till föreningen angående sin samiska släkt och böcker som behandlar samer:

Jeg er en dame fra Kongsberg i Norge og jeg lurar på om dere kan hjelpe meg ang slekt og bøker?

Mine aner fra farsiden var sørsamer. Jeg har funnet ut at de bodde i Nord -Trøndelag, Hattfjelldal og i Vilhelmina, Åsele. Spørsmålet er:

Thomas Thorkelsen f. i 1823 eller i 1826 i Trøndelag. Han ble gift med Brita Christine (Stina) Olsdtr. f 15/12 1829 fra Gideware. De fikk en sønn, Nils Tomassen, f 1852.

1) Hvor og når ble de gift?

2) Hvor er sønnen (Nils) født/døpt?

3) Jeg har brukt Lappekommisjonen og kirkebøker mm. i Norge for å finne slektninger og jeg lurar på om dere har forslag til bøker som omtaler sørsamer fra 1800 - 1900?

En av våra styrelsemedlemmar, Ingalena Marthin, skickade frågan vidare till samexperten Kjell-Åke Lundström i Stensele. Efter några dagar levererade Kjell-Åke en 33 sidor lång släktutredning där det framgår att många av Ingebjørgs samiska rötter finns både på den norska och svenska sidan om fjällkedjan. Som exempel på platser eller orter som omnämns på den svenska sidan kan nämnas Burgfjäll, V. Fjällfjäll, Vardofjäll, Åsele, Blaikfjäll, Kultsjölandet, Vojmsjölandet, Marsfjäll, Frostviken och Föllinge. Tyvärr är anlistan alldeles för lång för att kunna publiceras i Tjocka slakten, men finns att tillgå digitalt för alla intresserade föreningsmedlemmar. Ta i sådana fall kontakt med: laila.eliasson@vilhelmina.se, eller maila till vår föreningsadress: lappmarkensbf@vilhelmina.com.

Kjell-Åkes svar på Ingebjørgs tre frågor kan vi emellertid redovisa här nedan:

På fråga 1) är svaret att Thomas Thorkelsen och hans fru Brita Stina Olsdotter gifte sig den 14/7 1850 i Vilhelmina.

På fråga 2) är svaret att sonen Nils föddes i mars 1852 men att det inte framkommit i källorna var han blivit döpt.

På fråga 3) har Kjell-Åke inte lämnat några konkreta tips på böcker om specifikt sørsamer men redovisar däremot en gedigen lista över de källor han använt i sin forskning. Så här ser den ut:

Några anor till Elen Berta Nilsdotter

Uppgifter om samer från kyrkböcker i Norge och Sverige (Födelse och dopböcker. Död och begravningsböcker. Konfirmation (Norge). Vigda. Husförhör (Sverige). In- utflyttade. Vaccination (Norge). Område som kartlagts är Västerbottens län i Sverige och Nordland (från Saltfjellet till Nord-Trøndelag) i Norge. Kompletterande uppgifter från Domböcker, Bouppteckningar, Resolutionskoncept (lappskattelandsinförsel), Pantböcker (Böxelbrev), Jordeböcker och Skattlistor.

Kjell-Åke Lundström Stensele

Laila Eliasson

Berättaråret: Lantmannaskolans historia.

Av Agneta Mattsson.

Inom ramen för Vilhelmina - årets berättarkommun, hölls en berättarafton om den gamla Lantmannaskolan i Laxbäcken, Vilhelmina. Skolan som pågick 1939-1965 hade en stor betydelse för utbildning av den agrara ungdomen i Lappmarken.

Bo Johansson, kulturpersonlighet i Vilhelmina, berättade om Gustav Rosén, dåvarande landshövding och f d riksdagsman, som den ivrigaste tillskyndaren av lantmannaskolans tillkomst. Syftet var att erbjuda den lantbrukande ungdomen en god utbildning. Lantbruks- och skogsutbildning för pojkar och hushållsskola för flickor. Enligt agronom Torsten Gavelin,

Bernard Nordh-sällskapet, hade skolans lokalisering sannolikt att göra med den kalkstensrika jorden i Laxbäcken. Skolan startades av Hushållningssällskapet men togs senare över av Landstinget.

Bo Johansson berättade på plats om lantmannaskolans historia. Foto: Agneta Mattsson.

Skolan lades senare ner på grund av bristande elevunderlag. Andra välbetalda jobb inom vattenregleringsföretagen och industrin lockade ungdomarna bort från jordbruksarbetet. År 1966 övergick skolan i privat ägo. Kvällen avslutades med att den nuvarande delägaren Gösta Mattsson berättade om hur egendomen bedrivs idag.

Bakom arrangemanget, som kombinerades med surströmming, stod Lappmarkens- släkt och bygdeforskare i samarbete med Bernhard Nordh-sällskapet och Studieförbundet.

De intresserade deltagarna fick efter föredraget avnjuta årets första surströmming på den gamla lantmannaskolan i Laxbäcken.

Ur Nils Erikssons samling

Vitterhistorier

Nils Eriksson samlade berättelser om folktro på uppdrag av Uppsala landsmålsarkiv, ULMA (nuvarande SOFI, språk och folkminnesinstitutet). Hans sagesmän och sageskvinnor fick likalydande frågor enligt frågelistor som utarbetats av folkminnesavdelningen på ULMA.

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare köpte för några år sedan kopior av Nils Eriksson handskrivna uppteckningar och vi har publicerat flera berättelser i tidigare nummer av Tjocka släkten.

Föreningen har flera flitiga medlemmar som skrivit rent uppteckningarna, vilket gör att vi kan publicera berättelser från Erikssons material i Tjocka släkten.

I detta nummer har vi valt att presentera två vitterhistorier. Vittra, som vi alla hört berättas om men som inte så många har förmånen att få träffa, finns kvar i levande berättelser i våra bygder. Berättelserna är renskrivna av Eivor Forsberg, Nästansjö.

Du har säkert egna vitterhistorier att berätta! Skicka gärna in till redaktören Laila Eliasson, Tingsgatan 1, 912 33 Vilhelmina eller e-post laila.eliasson@vilhelmina.se

Sageskvinna: Anna Catharina Eliedotter (Anna-Kajsa) född 1856 2/6

Gift i Vilhelmina 1875 4/4 med Andreas Larsson född 1848 7/5
Nästansjö

Anners-Lars Anna berättar för Nils Eriksson, år 1930:

En gång kom det en vitterpojke till en flicka och skulle fria. Flickan var i ladugården och höll på med en ko som var sjuk. Vilken sjukdom kon hade vet jag inte men, vitterpojken sade att han skulle taga tivebast och vändelrot och ge kon, så skulle kon bli bättre. Så gjorde han också och kon blev bra. Nästa gång pojken kom upptäckte flickan att det var en vitterpojke, och när hon märkte detta sade hon: ”Tivebast och vändelrot, tjvi vale mej som sökte bot”. Då försvann pojken.

Min svärfar 1) låg en gång i fåboden. Mitt i natten vaknade han i det att en hel hop kor hördes gå förbi ladugården. Han steg upp och eftersom det var månsken såg han en hel rad fina kor som gick förbi fåboden, men det egendomliga var att de hade mjölkstävorna på hornen. Då förstod han att det var vitterkor. Han blev arg när han låtit sig bli lurad av vittra.

I Laxbäcken bodde en man, Per Pål's'n, ensam i en liten stuga. En kväll kom det till honom ett stort sällskap och ville bo där. Han lovade dem, och de stannade i flera dagar, en natt hade de försvunnit och en kolossal storm hade brutit ut. Då förstod han att det var vittra som hade narrat honom.

1) Lars Joel Andersson född 1815 16/4

Sageskvinna: Charlotta Augusta Ersdotter född 1855 9/11

Gift i Vilhelmina 1879 20/4 med Nils-Erik Larsson född 1853 3/1
Nästansjö

Charlotta Larsson berättar för Nils Eriksson.

Min far hade hört mycken vitter. En gång låg han i fåboden och då fick han höra ett brudfölje, som drog förbi. Han hörde hur spelmännen spelade brudmarschen och hur hästarna trampade mot marken. På morgonen var det något rinfrost på marken, men det syntes icke något spår efter någon.

När jag var piga och tjänade, fick min pigkamrat se blåeld i båsen i ladugården. Vittervägen var vattenådrorna.

Hur kalven kom igen. En gång förlorade vi en kalv. Vi sökte efter honom i flera dagar men hittade honom icke. Då sade en granngunma: ”Jag skall keuk vitterkeuken, kanske vittra har tagit honom.” Hon gick ut och ropade inåt skogen något och om en stund kom kalven tillbaka.

Erik Forsman hade sett vittra en gång på en slättermyr. Han hade då sagt: ”Ni är så tomma så ni har inte så pass som en fis.” Han hade då fått höra ett väldigt skott smälla. ”Nu fës vittra”, sade då Forsman. Vittra hade en dag senare kommit och velat brottas med honom. Detta hade

han också gjort, men han tyckte det var svårt. Räfserskan som han hade med sig såg också hur han brottades, men hon såg endast en karl.

Eva Magdalena Idström. © Fotoarkivet, Vilhelmina kommun.

Jag talade med en person från Jämtland, och han sade att det var två slag av vittra. En sort var de avfallna änglarna, och de voro värre än den vanliga vittra.

Här kunde vi ha en bild på vittra om det funnes någon. Inte ens det eminenta fotoarkivet i Vilhelmina kan få fram en sådan!

Söker man på "vittra" i Vilhelmina kommuns fotoarkiv hittar man en bild på 92-åriga fru Eva Magdalena Idström född Eriksdotter 1848 28/10, död 1945 16/4. I sin ungdom träffade hon vittra som bjöd henne på kärngrädde och nykärnad smör. Hon blev av vittra lovad ett långt liv, medan hennes kamrat, som inte ville smaka det vittran bjöd på, blev sjuk och dog ung.

Hilbert Ångeruds berättelse om sin barndom i Abborrviken, del 1

I februari 2011 fick Vilhelmina museum en intressant berättelse som en man vid namn Hilbert Ångerud skrivit om sin barndom och uppväxt i Abborrviken, Åsele. Han var född 3/2-1903 och dog när han var närmare 90 år gammal. Då bodde han sedan flera år tillbaka i Dalarna.

När man läser Hilberts text märker man tydligt att han skriver till en publik, att han har en önskan att få förmedla sin historia till en yngre generation. Jag känner mig därför tämligen säker på att han skulle känna sig hedrad om han visste att hans handskrivna rader, ca 30 år efter hans död, blivit renskrivna och tillgängliggjorda för många kulturhistorisk intresserade personer. Med hänsyn till eventuella efterlevande har jag emellertid på ett par ställen i texten uteslutit namnet på den man som vådasköt Hilberts far och benämner honom istället som X.

Att berättelsen hamnat i Vilhelminas samlingar beror på att han skänkte den till en god vän, som fann att den lämpligast förvarades här vid Vilhelmina museum.

Då Hilbert ibland skrivit väldigt långa meningar har jag på några enstaka ställen gjort flera meningar av en så att texten skall bli mera lättläst, utan att för den skull ändra på språket. Uppenbarliga stavfel, som gör att man lätt fastnar i texten, har jag också tagit mig friheten att rätta. På något ställe omnämner han Latisberget och Latisbäcken, men frågan om det är trakterna kring Latikberg han menar. På Lantmäteriet lyckades jag i alla fall inte hitta något Latisberg.

Originaldokumentet är väldigt omfattande, sammanlagt 18 handskrivna sidor, så jag har därför delat upp den i flera avsnitt. Fortsättningen kommer därför i nästa nummer av Tjocka släkten.

Laila Eliasson

Hilbert skriver:

Jag skall förklara här hur min barndom gick till. Vi var nio bröder och en syster, så det var inte så lätt för far och mor att förse oss med mat och kläder med dessa dåliga tider som var på slutet av 1800-talet.

År 1905 blev min far vådaskjuten när han gick till skogsarbete av en bonde i Almsele som hette X . Min far fick ligga ett år på Umeå lasarett och när han kom hem var han inte hövlig att gå, fick begagna kryckor. En liten tröst var det för mor ändå när han var hemma, och vilken glädje för oss barn att han var hemma. Men någon stor hjälp åt mor var han inte. Far och mor hade ett torpställe, Åbostrand, i Abborrviken i Åsele. Där var nog inte så mycket uppodlat på den tiden, men två kor hade dem så det var en god hjälp till matförhållandena men foder till korna räckte inte till från torpet, så dem fick gå till skogen och slå på myrarna för att klara vinterbehovet åt korna.

Jag minns den dagen då dem skulle på myrslåtter, då bar mamma mig på ryggen. Erik, Johan och Marja gick. Gunnar och Oskar var också med och far fick begagna sig av kryckor. Han kunde slå med lien då han stödde sig på lieorvet, men att räfsa och bära fodret till hässjan fick mamma, Erik, Johan och Marja göra, så far fick stå och lägga upp i hässjan. Men vi hörde inte att mamma klagade att det var besvärligt någon gång, men vi hade inte så stor hjälp utav X. Det enda var att han betalade vården på Umeå lasarett åt far. Men från Åsele kommun fick vi en sillkagge till hjälp. Jag var med Erik och Johan när dem drog sillkaggen längs ån. Då gick vintervägen efter Klockarmon och över viken till Tallmon. Dem hade skickat sillkaggen med Robert Mattsson från Hällmyren för han hade varit till Åsele och körde med häst. Att vi var glada över tillskottet av mat, det kan ingen beskriva.

Potatis och smör hade vi men det var ganska dåligt med bröd. Mamma brukade baka bröd i stekugn då hon hade något mjöl att baka utav. Då fick vi en smörgås och då var glädjen hög för oss alla. Så nå roliga tider hade vi inte när vi växte upp.

Då jag var så pass stor som 8-9 år, då skulle jag valla korna i skogen åt en bonde, Rudor Andersson. Det fick jag göra flera år och när hösten kom och jag hade vallat färdigt korna, då skulle jag vara barnskötare till den tiden då jag skulle gå i skolan i Almsele. Vägen var en halv mil från Abborrviken till Almsele och på den tiden fanns inget skolhus eller landsväg, det var bara skogsväg att gå efter. På vintern fick vi ta till skidorna för att komma till skolan. Varje bonde i byn fick hålla husrum för skola men då var bönderna så rädda om veden så vi fick nästan frysa ihjäl under skoltiden. Tänk om ungdomarna nu för tiden skulle få vara med om sånt elände som vi fick vara med om.

Jag sitter ganska mycket och funderar om den tiden skulle komma tillbaka, som till exempel som vi hade det kring 1920-30, för då hade vi ganska svårt med mat och arbete. Men far hade tagit på sig en stämpling utav Rossö bolaget. Det var 1921, så på hösten var vi där och timrade upp kojan. Trakten hette Latisberget (Latikberget?) och timret blev kört på en bäck som hette Latisbäcken .Vi var far och Erik, Johan och jag, och en som hette Georg Danielsson som hade bara ett öga men en trevlig gammal bolackare. Då var jag 19 år och året efter började jag som flottare i Ångermanälven och fortsatte med det i 24 år och på vintrarna var jag i skogsarbete.

1923 på sommaren gjorde jag militärtjänst och efter det började allvaret. Hur skulle jag klara upp det hela för att leva, för det var inte mycket betalning på den tiden så det blev nå pengar över att spara. Man fick vara glad att det gick ihop.

1928 gifte jag mig med en flicka som hette Henny Kristoffersson och var från Vilhelmina kommun och byn hette Bäskele. Men det var ganska dåligt för oss att sätta eget hushåll. Vi fick flytta hem till Abborrviken, till mina föräldrar och fick bo i ett litet rum som var tillagat uppe på vinden. Men det var sämst att vi hade inga möbler eller andra saker som skulle höra huset till. Men Henny hade tagit en matservis av en agent på vintern, så porslin hade vi. Jag hade också på vintern tagit en väggklocka utav Artur Jäger i Almsele. Det var allt vi hade tillsammans, men inga ängsligheter hade vi för det. Jag har alltid haft glädje att snickra, så det var bara att sätta igång att göra en säng så vi kunde ligga om nätterna, så vi var utvilade för att kämpa om dagarna för livets uppehälle. Skogsarbete och flottningen och vägarbete var i huvudsak det mesta som jag gjorde, för det fanns inget annat att jobba med.

*Gammal brunn på Abborrvikens kronopark 1979. Foto: Göte Böhlin.
© Västerbottens museum.*

1934 tog vi emot torpstället efter far och mor, men det var nog inte nå vidare, för mina föräldrar skulle hava tre liter mjölk om dagen, kött och fläsk och potatis och ved. Därtill husrummet på nedre delen av stugan, så vi fick gott och väl stanna kvar uppe på vinden i ett rum, så det var inte så roligt för Henny att springa i trappan flera gånger om dagen för att sköta korna i lagårn.

Vi hade på den tiden tre kor och en gris ibland, så nog hade hon det hon gjorde om dagarna. Och många gånger då det blev långa vintrar och våren blev sen, då i regel brukade det bli dåligt med foder åt korna. Då var det för Henny att hushålla så att det skulle gå ihop.

Ibland brukade jag få köpa ett antal hö, så vi kunde få korna fram på gröngräset. Så många gånger var det inte så roligt för Henny, för hon var en mycket stor djurvän. Det brukade jag också vara men vi båda hade verkligen stor tur med alla möjliga husdjur som vi hade (fortsättning i nästa nummer).

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare

Plusgiro: 86 48 93-3

Medlemsavgift: 120 kr, familjemedlem 60 kr

Hemsida: www.lsb.vilhelmina.com

E-post: lappmarkenssbf@vilhelmina.com

E-post till redaktör: laila.eliasson@vilhelmina.se